

links: Gerrit Wester aan de fok op de boeier *Constanter*. (Collectie Fam. Halbertsma)

onder: Jaap van Gelder met Dannie van Beuningen op het voordek van de *Margaretha*. (Bron: logboek *Margaretha*, 2e reis mei 1916, collectie fam. Van Beuningen)

andere boeieronderdelen zijn bewaard gebleven in het Fries Scheepvaart Museum. Tjerk Voordewind was 43 jaar schipper op de *Stavo*. Zijn zoon Hendrik Voordewind, die later politicommissaris zou worden in Amsterdam, was van 1918-1970 eigenaar van de visaak *Dolphijs*. Hij schreef in het boek *Voor de wind, een schipperszoon vertelt* onder andere over zijn vader en de *Stavo*.

Jacob van Gelder (Schokker *Margaretha*)³

Bij de aankoop van de *Margaretha* in 1916 had havenbaron en kunstverzamelaar D.G. 'George' van Beuningen uit Rotterdam ook de schipper Jacob 'Jaap' van Gelder overgeno-

Jachtschippers en boeierknechten (deel 2)

In deel 2 van 'Jachtschippers en Boeierknechten' richten we het zoeklicht op opvallende persoonlijkheden uit het verleden. De meeste jachtschippers deden hun werk anoniem en op de achtergrond. Maar er zijn er ook die blijvende sporen hebben achtergelaten. De voorbeelden geven een beeld van het beroep zoals het vroeger was. Door **Simon Schermerhorn**

Honderd jaar geleden bestond de AOW nog niet en daarom werd het beroep van jachtschipper soms tot op hoge leeftijd uitgevoerd. De *Waterkampioen* noemt in 1936 Jaap Schreur als oudste jachtschipper, dan negentig jaar oud. Hij was tot zijn tachtigste veteraan-schipper op de *Vesta* van G.H. Jiskoot. Eerder was hij schipper op de *Sperwer* van Carl Jurjens. In totaal vergaarde hij zo'n tweehonderd eerste prijzen! De jongste aspirant-jachtschipper die ik tijdens mijn onderzoek tegenkwam, was de zestienjarige Jacob Kooij uit Hindeloopen. Zijn sollicitatiebrief (gedateerd op 1-2-1920) is bewaard gebleven. Er kon op zijn brief gereageerd worden bij 'Café Hindeloopen'.

Tjerk Voordewind

In de loop der jaren veranderde de verhouding tussen eigenaar en de professionele jachtschipper. De uitersten bewogen zich tussen een zeer eerbiedig 'ja meneer, beetje oploeven meneer' en knetterende ruzies tussen een fanatieke jachtschipper en een koppige eigenaar. In 1880 werd de dan 31-jarige

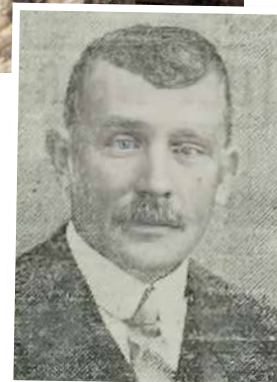
Tjerk Voordewind (1849-1934) schipper op de 12 meter lange overnaadse boeier *Stavo*, dan al bijna honderd jaar in bezit van de familie Van Eysinga.¹

Jonkheer Mr. Cornelis van Eysinga besluit in 1923 (bijna 80 jaar oud en kinderloos) om de *Stavo* te laten slopen. Zo wil hij voorkomen dat de boeier in verkeerde handen komt en/of roemloos en rottend aan zijn einde zou komen. Smeebeden van schipper Voorde-wind om de sloop te voorkomen hebben geen effect. Er is wel overwogen om de *Stavo* bij een scheepvaartmuseum onder te brengen, maar het Zuiderzeemuseum bestond nog niet. Schipper Tjerk Voordewind moest meewerken aan de sloop. 'Met tranen in de ogen moesten vader en zoon Voordewind getuige zijn van deze moord, die ons nu wel als iets ongelooflijks in de oren klinkt'.²

Voordewind, die zelf van 1884-1910 eigenaar van het Friese jacht *Bever* was (nu *Lytse Bever*) heeft van de kajuitdeuren toen maar een boekenkast gemaakt die een ereplaats kreeg in zijn woonkamer. Zijn vrouw was niet enthousiast over deze aanwinst. Diverse

men, die in totaal dertig jaar op de schokker heeft gevaren, bij drie eigenaren.

Van Beuningen heeft met 132 reizen in tien jaar tijd de *Margaretha* behoorlijk intensief gebruikt met onder andere tochten naar de Scilly-eilanden en Guernsey, op de 'platbodem zonder motor'. Jaap van Gelder wordt in het logboek sporadisch genoemd, maar was waarschijnlijk vrijwel altijd van de partij. Van Beuningen had lef, zoals die keer in Den Helder, toen hij 's ochtends aan dek kwam. Er stond een loeiende storm en de oude jachtschipper Jaap had het schip daarom nog niet zeilklaar gemaakt. Van Beuningen dacht er anders over en een half uur later ging de *Margaretha* naar buiten met een dichtgereefd grootzeil en een kleine stormfok. De matroos, Jurrie, was een boom van een vent, over de twee meter lang. Zo'n figuur kon je goed gebruiken aan boord. Het aanhalen van de grootschoot was op de *Margaretha* bij een aanwakkerende wind

een moeizaam gebeuren. Die werd dan aan-gehaald met een man of vijf, achter elkaar opgesteld in het gangboord.⁴

Van Gelder werd ook schipper op de ruim 35 meter lange schoener *Vigilanter*, maar hij bood na het eerste seizoen zijn ontslag aan. Hij zou gezegd hebben: 'Dat is toch niks voor mij meneer, zo'n schip met een marconituig'.

Jelle Sytema (Fries jacht *Njord*)

Op de *Njord* was Jelle Sytema vanaf 1897 meer dan dertig jaar zeilknecht. Hij was verantwoordelijk voor de *Njord* en zeilde ook altijd mee. Eigenaar Tjomme Ynte Kingma Boltjes (1842-1930) administreerde nauwkeurig alle uitgaven voor de *Njord* in een bewaard kasboekje. Zeilknecht Jelle kreeg voor 'het in orde brengen van de *Njord*' jaarlijks twintig of dertig gulden, plus fl. 1,50 per dag, maar de tachtig dagen werden ruimhartig berekend. Hij werd ook voorzien van een witte broek en schoenen, 'pantoffels' genoemd. Begin september kreeg hij congé (ontslag), maar hij woonde met zijn vrouw Sytske wel gunstig in een huis van Kingma Boltjes. Jelle was ook bekend als bouwer van scheepsmodellen. Hoewel hij nauwelijks kon lezen en schrijven bouwde hij een exact model van de *Njord*, nog altijd in bezit van Sybren Kingma Boltjes.

Daan Zaal (Mary, Mary II, Mary III, Mary)

Daniel Zaal (1879-1960) startte in 1900 als jachtschipper bij A. Th. Laverge uit Rotterdam. Eerst op de paalmastkotter *Mary*, vanaf 1909 op de 12-Meterklasse *Mary II* (16,80 x 3,51 m, bouwjaar 1908). Zo'n 12-Meter werd met acht tot tien bemanningsleden gevaren, Daan Zaal was de hoofdschipper. In 1920 heeft Laverge de *Mary II* aangemeld voor de Olym-

pische Spelen in Antwerpen, maar dat is niet doorgegaan. Het schip was altijd de snelste van de "de Maas"-vloot. In 1928 nam Laverge de voor W. Ruys in 1923 gebouwde stalen yawl *Pelikaan* over die de naam *Mary III* kreeg. In 1937 werd de overstap gemaakt naar een twintig meter motorschip met hulptuigage: *Mary* (ex *Bulldog*).

Laverge beloofde bij het 40-jarig jubileum in 1940 dat Daan Zaal tot het eind van zijn leven in dienst zou blijven. In het slot van het krantenartikel (*De Telegraaf* 8-4-'40) zegt Daan Zaal: "Mijnheer (Laverge) en ik zijn vrienden" en hij laat de foto van Laverge zien met de tekst: "Aan mijn vriend Daan Zaal." Een betere appreciatie voor hetgeen Daan heeft gepresteerd op de *Mary's* van Laverge is niet mogelijk,' concludeert de journalist. Daan Zaal ontving bij zijn 40-jarig jubileum ook een Koninklijke onderscheiding.

Joh. Koopmans (Botter *Brandaris*)

Een geëerd jachtschipper is Johannes Koopmans (1874-1947), die vanaf 1901 zo'n dertig jaar lang in dienst was bij KNZ&RV-bestuurder P.L. 'Piet' Lucassen. In een artikel over de 100-jarige KNZ&RV schrijft Ernst Crone: 'De botter *Brandaris*, welk schip door Koopmans onderhouden en verzorgd werd als geen tweede jacht in Nederland' en 'Lucassen met zijn bemanning, onder wie zich zijn getrouwe en hoogst bekwame schipper Joh. Koopmans bevond'. Koopmans zorgde ook dat de wedstrijdachten van Lucassen, zoals de *Yum-Yum* en de *Sidi Fekkar* in topconditie waren. Hij was jarenlang voorzitter van de NVVJ, de vereniging van de jachtschippers en bouwde scheepsmodellen op professioneel niveau. In zijn *In memoriam* lezen we: 'Koopmans,

links boven: Jelle Sytema, zeilknecht op het Friese jacht *Njord* in 1930. (Collectie fam. Kingma Boltjes)

rechts boven: De boeier Stavo op haar sterfbed op de scheepshelling van Luitzen de Roos aan het Vliet in Leeuwarden. De middelste hoog staande man is schipper Tjerk Voordewind, geheel links zijn zoon Hendrik, naast hem Luitzen de Roos. Verder Sytse de Roos en twee hellingknechten. (Foto: Collectie Fries Scheepvaart Museum)

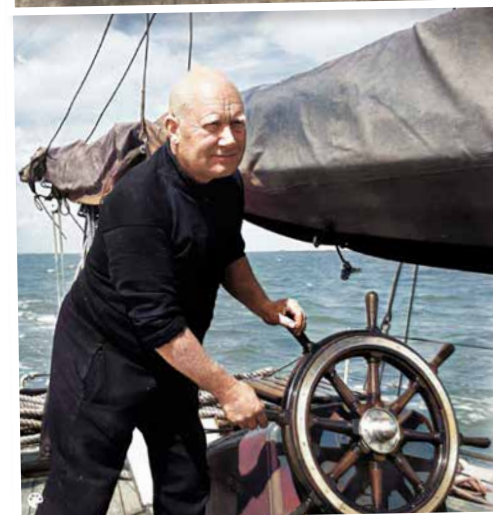
boven: Het kastje dat schipper Tjerk Voordewind na de sloop van de *Stavo* liet maken van de kajuit-randen en -deuren. (Collectie Fries Scheepvaart Museum)

portret: Daan Zaal, foto bij het artikel over zijn 40-jarig jubileum. (Bron: *De Telegraaf*, 8-4-1940)

de stoere Fries, was een jachtschipper van de goede oude soort, die slechts leefde in en voor zijn werk en zijn schip. Zijn raad werd in honderden gevallen gevraagd'.

Piet Uidam (Botterjacht *Bruiser* en *Lemsteraak 'de Bries'*)⁵

De Marker Pieter Uidam (1876-1962) was eerst visserman op de MK172 en werd in 1919 schipper op de als jacht gebouwde botter *Bruiser*. Daarna maakte hij de overstap naar de stalen 'boeieraak' (nu lemsteraak genoemd) *Bries* van Jan Goos uit Enkhuizen, waar hij ook een van de eerste charterschippers was, met zijn zoon als knecht. Dan werd hun Marker

boven: Schipper Johannes Koopmans (I) met zijn patroon, KNZ&RV-voorzitter P.L. 'Piet' Lucassen, in 1920, bij de door Koopmans gemaakte scheepsmodellen. (Archief KNZ&RV)

rechts: Piet Uidam (I) schipper van de *Bries* met zijn zoon op Marken. (Bron: 'Zwervend langs het IJsselmeer', auteur Wim Kuyper)

onder: Jacob Taalen aan het roer van de tweemaster *Frida*. (Familiealbum fam. Crone)

dracht verwisseld voor een manchester broek en een trui met de scheepsnaam. Piet was een schipper met autoriteit en hij nam geen blad voor de mond. Piet Uidam stond ook bekend om zijn met zorg gemaakte maaltijden voor de gasten na aankomst in de haven: dan was het gezelligheid troef.

Jacob Taalen (Tweemaster *Frida*)

Van 1924 tot 1957 was Jacob Taalen (1893-1958) bemanningslid op de 22 m lange tweemaster *Frida* van Ernst Crone. Na vier jaar promoveerde hij tot jachtschipper. Ernst en Jacob kenden elkaar vanaf hun kleutertijd. De vader van Jacob was turfschipper en lag

in de winter in de Keizersgracht in Amsterdam voor het huis van de familie Crone. Ernst Crone en Jacob Taalen maakten als kwajongens pret met de roeiboot van de tjalk in de Amsterdamse grachten. In zijn memoires roemt Ernst Crone zijn jachtschipper: 'Met hem ben ik door dik en dun gegaan. Ik had steeds een voortreffelijken man aan hem... Hij hield van het schip; hij onderhield dit feilloos en was trotsch op zijn werk.'

Toen Ernst Crone beschermheer werd van de NVVJ was Jacob Taalen voorzitter van de vereniging. In 1949 kreeg hij de 'Kleine Sixpenning' bij zijn 25-jarig jubileum als schipper van de *Frida*. Eind 1956 werd de *Frida* verkocht. Het werken op de 'zwarte bak' werd te zwaar en er waren ingrijpende reparaties nodig. Taalen zou als tuinman van Crone verder gaan, maar hij overleed al in 1958.

Albert Oudman (Schoener *Vigilanter*)³

De opvolger van Jaap van Gelder werd Albert Oudman, die al tot de vaste bemanning behoorde. Albert Oudman haalt in 1937 de krant met de kop 'Kranig werk van Nederlandsche zeilers onder de Engelsche kust'. De *Vigilanter* heeft twee schipbreukelingen van een Engels jachtje, de *Hyperion*, gehaald. Door

een 'onopgesmukt relaas' van Albert Oudman in de *Haagsche Courant* 25-5-1937 krijgen we een mooi inzicht in de verhouding tussen Van Beuningen en zijn schipper. Het woei hard door en tegen de hoge zeeën in viel het niet mee om bij te draaien. Bij de reddingsmanoeuvres stond Van Beuningen zelf aan het roer. Schipper Oudman vroeg nog 'wil ik het roer nemen?', maar Van Beuningen antwoordde 'Nee, laat mij dat doen, dit is interessant'. Albert Oudman vertelt met een brede glimlach 'dat zijn chef een even enthousiast zeilman was als hij. Ik doe niets voor meneer onder hoor, en meneer niet voor mij. Als jongen is hij met een kano begonnen. Dan trok hij er met noodweer op uit, roeide tegen de wilde zee op uit tot hij omsloeg en zich weer wist te redden. Het zeemanschap heeft meneer geleerd van schipper Jaap van Gelder op zijn schokker *Margaretha*. En nu varen we al weer elf jaar op de *Vigilanter*'.

Oudman bleef jachtschipper tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog. Op de *Vigilanter* bestond de bemanning uit de kapitein, stuurman, matroos, machinist en een steward/kok. Qua omvang van de bemanning was het 'baas boven baas': Anthony Fokker had zelfs elf bemanningsleden op zijn motorjacht *Q.E.D.*

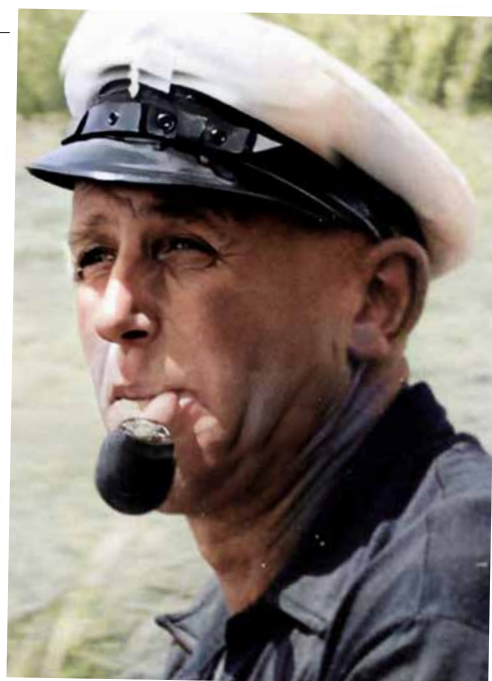
Gerrit Wester (boeier Constanter)⁶

Op de boeier *Constanter* was Gerrit Wester jarenlang de boeierknecht. Dat begon al voor 1940 en duurde tot circa 1962. Deze oersterke schipper was opgegroeid op het water en in de natuur. Hij kwam uit Eernewoude en kreeg in Grou de bijnaam 'duvel fen Earnewâld'. Soms met een grote mond, maar met een heel klein hartje. Hij kende het schip door en door en vertroetelde het alsof het van hemzelf was. Iedere zondagmorgen kwam hij bij eigenaar Halbertsma om te horen of er gezeild werd. Voor een vaartocht met gelovige gasten kreeg Wester de waarschuwing om niet te vloeken en dat hij voor het eten even stil moest zijn en de pet moest afzetten. Toen Gerrit Wester eens met de koffie in de 'bollestaal' kwam vroeg hij: 'moeten we nu ook stil zijn, of heeft onze Lieve Heer de koffie niet onder de distributie?' In 1960 brak er brand uit naast het schiphuis. Wester duwde de boeier uit het schiphuis en de *Constanter* dreef voor de wind weg. Daarna gooide hij de in het schiphuis achtergebleven onderdelen in het water, terwijl het dak van het schiphuis al brandde. Zo redde de jachtschipper de boeier *Constanter*.

rechts: Gerrit Wester op de boeier *Constanter*.
(Collectie Fam. Halbertsma)

onder: Arie van der Pluijm tijdens de race naar Santander in 1952. (Collectie Gerrit van der Pluijm)

van der Pluijm (1906-1985) was geliefd bij Rotterdammers zoals aannemer Van Eesteren met de *Kortenaar*, krantenman Jaap Kars van de *Corabia* en reder Albert Goudriaan van de *Olivier van Noort*. Otto van der Vorm, winnaar van de Fastnet in 1961, herinnerde zich 'dat Arie alléén de *Olivier van Noort* van Rotterdam naar Hellevoetsluis zeilde door het Voornse Kanaal met al die bruggen, zonder motor. Wat ik van die man geleerd heb. Maar 't was een zeerover, een type'.⁷ Een briefkaart van Arie aan vrouw en kinderen is bewaard gebleven: 'We hebben de tweede prijs gewonnen met stormweer. Ik krijg f 200 prijs monnie.' (money). Het ging om de race van Brixham naar Santander in 1952 met de *Olivier van Noort*. Arie paste later twee jaar lang op het jacht op Sardinië, terwijl eigenaar Albert Goudriaan maar één keer per jaar zes weken tijd had om mee te zeilen. Arie voelde zich op die manier 'een miljonair zonder centen'. Zijn

Toen Gerrit ouder werd ging hij als vaste schipper aan het werk op de motorboot *Gretha* van de familie Halbertsma. Zijn opvolger op de *Constanter* werd Teake Brouwer, die ook schipper is geweest op het Philips-skûtsje d' *Halve Maen*.

Arie van der Pluijm (o.a. Kortenaar, Groene Leeuw, Corabia en Olivier van Noort)

Een onverschrokken jachtschipper op diverse jachten die op zee wedstrijden zeilden. Arie

boven: Albert Oudman, schipper op de *Vigilanter*. Eigenaar George van Beuningen zit met de verrekijker naast hem

zoon Adri kwam zeventien jaar oud als schipper in de leer op de *Zwerver* van Otto van der Vorm in de periode 1947 tot 1952.

In de volgende Spiegel aandacht voor jachtschippers van tegenwoordig en het recente verleden, zoals Alisa Stekelenburg op de *Witte Walvis* en Bob Wierenga, die jachtschipper was op *De Groene Draeck* en *Groenevecht*. ⚓

Noten:

- 1 Bron: o.a. 'De mythe van de Stavo', SdZ 1992.9
- 2 Dr. H. Halbertsma, toenmalig conservator van het Fries Scheepvaart Museum in het Sneeker Nieuwsblad van 24-9-1973 (Website SSRP)
- 3 Logboeken van de *Margaretha* en de *Vigilanter* (archieffam. Van Beuningen). Auteur Frits van der Mark schreef over beide schepen in resp. SdZ 2011 (6,7 en 8), SdZ 2013 (10) en 2014 (1 en 2).
- 4 'Herinneringen' van F.M. van Alphen. Waterkampioen (1976-9: In de peiling)
- 5 Bron: Marker Museum en het boek 'Zwervend langs het IJsselmeer', (1978), auteur Wim Kuypers
- 6 Bron: 'De Friese boeier Constanter (1877-1977)' door H.G. van Slooten, aangevuld met informatie van Binnert Halbertsma
- 7 Bron: Jubileumboek KR&ZV De Maas (1851-2001) en Gerrit van der Pluijm

Aanvullingen op dit artikel: moente.nl/jachtschipper
Reacties graag naar: s.schermerhorn@planet.nl
De foto's zijn verscherpt en ingekleurd in 2025 door de auteur